UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Direktiv inledda med "tänk på att" i personlig träning : En interaktionell och systemisk-funktionell analys: Directives initiated with "tänk på att" ('consider that') in personal training : An interactional and systemic-functional analysis

Huhtamäki, Martina; Tolvanen, Eveliina; Lindström, Jan

Jansson, Denny; Melander, Ida; Westberg, Gustav; Yassin Falk, Daroon

2024-06-01

http://hdl.handle.net/10138/587849

Huhtamäki, M, Tolvanen, E & Lindström, J 2024, Direktiv inledda med "tänk på att" i personlig träning : En interaktionell och systemisk-funktionell analys. i D Jansson, I Melander, G Westberg & D Yassin Falk (red), Svenskans beskrivning 38. Svenskans beskrivning, nr. 38, Örebro universitet, Örebro, s. 252-270, Svenskans beskrivning 38: trettioåttonde sammankomsten Örebro 4–6 maj 2022, Örebro, Sverige, 04/05/2022.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

Direktiv inledda med *tänk på att* i personlig träning – En interaktionell och systemisk-funktionell analys

Martina Huhtamäki, Eveliina Tolvanen & Jan Lindström

1 Inledning

Personlig träning är en växande trend inom friskvårdsbranschen, där fokus är på att individen själv ska ta ansvar för sin hälsa (Rydqvist & Winroth 2003). Samtidigt betalar människor i allmänhet för att ta del av friskvårdstjänster och blir därmed kunder med en förväntning på att experten ska ge dem det de förväntar sig (Pettersson 2011). Kontexten för personlig träning är typiskt institutionell (Drew & Heritage 1992), vilket innebär att det finns en klar rollfördelning mellan deltagarna, där den ena parten är personlig tränare (PT) och den andra är motionär. Aktiviteten är målinriktad i och med att träningen syftar till att motionären ska få träningstips, förbättra sin kondition och bli starkare. Trots att det finns en tydlig rollfördelning och ett tydligt mål är gränserna mellan vem som ansvarar för vad inte helt entydiga, exempelvis hur tungt en motionär borde lyfta och hur många repetitioner hen borde utföra (Huhtamäki 2021). Denna otydlighet innebär att tränaren blir tvungen att vara noggrann med sina språkliga formuleringar så att de passar den aktuella situationen vid en viss övning genom att erkänna vardera partens ansvar i lämpligt hög grad (Huhtamäki, Lindström & Tolvanen 2022).

Eftersom tränarens roll i huvudsak är att övervaka hur motionären presterar och instruera hur olika övningsformer ska utföras är direktiva handlingar ett återkommande inslag i verksamheten. Dessa kan ha olika former, från korta frasformade uppmaningar under övningens gång (*Upp med bröstet*) till mer utbyggda instruerande handlingar där en uppmaning kombineras med en motivering (*Gör med det här benet så märker du att det går nog*) (Huhtamäki m.fl. 2019; Lindström m.fl. 2020). Föreliggande undersökning handlar om en särskild form av direktiv i personlig träning, som inleds med *tänk på att*. I vår analys tar vi fasta på de direktiva handlingarnas grammatiska, funktionella och sekventiella egenskaper och för att kunna utföra en mångsidig analys av dessa egenskaper utnyttjar vi en kombination av

interaktionell lingvistik (Couper-Kuhlen & Selting 2018) och systemisk-funktionell lingvistik (Halliday & Matthiessen 2013). Härvid beaktar vi även de multimodala dragen som är påtagligt närvarande vid fysiska övningar: den personliga tränaren har många olika resurser för att instruera, såväl verbala direktiv, fysiska demonstrationer som taktil manipulering (jfr Lindwall & Ekström 2012).

Direktiv som inleds med den imperativa ramen *tänk på att* är inte så välbeskrivna i tidigare forskning, men konstruktionen nämns bl.a. av Svenska Akademiens grammatik i samband med *direktiva huvudsatser* där vissa inledande verb kan ha en fokuserande funktion: *Tänk på att täta påsar kan vara farliga för barn!* (SAG 4:722). Vi kan då tänka oss att direktiv av detta slag består av två funktionellt motiverade delar: en fokuserande del med en inramande mental imperativ verbfras (*tänk på*) och en fokusdel med ett *kärndirektiv* som de facto verbaliserar en uppmaning (se tabell 1).

Tabell 1. Funktionell struktur för direktiv inledda med *tänk på att*.

Fokusdel Ramdirektiv	**Fokuserad del** Kärndirektiv
Tänk på att	*alla tår är i mattan*

Ramdirektivet *tänk på (att)* projicerar, eller väcker en förväntning om, en formulering av det som talaren önskar, t.ex. att motionären håller tårna i mattan (se ex. 1 nedan).

Begreppet *direktiv* är en paraplyterm för olika typer av språkhandlingar som syftar till att få den andra att göra något (jfr Ervin-Tripp 1976). Om vi placerar *tänk på att* i en funktionell typologi av direktiva handlingar så rör det sig på ytan om en uppmaning (eller rentav en befallning) riktad till en annan, dvs. en situation där det finns en som uppmanar och en annan som ska agera. Men i den instruerande träningskontexten har dessa direktiv även karaktären av *råd*, dvs. den andra parten har intresse av den uppmanade handlingen genom att ens prestation blir bättre (se Couper-Kuhlen 2014; SAG 4:716). Slutligen syftar råden som tränaren producerar till att motionären ska lära

sig ett ändamålsenligt utförande, vilket kan accentueras med motiveringar om vad den uppmanade handlingen bidrar till; t.ex. uppmaningen *Tänk på att du kan ha bollen ännu mer [ifrån dig] → så att du får mer rotation* i ex. (3) introducerar en korrigering som syftar till att motionären är kapabel att upprepa övningen på ett adekvat sätt i framtiden. Direktiva handlingar med ett inlärningsmål kan då kallas *instruktioner*. Dessa interpersonella sidor av direktiv som aktualiseras i samband med konstruktionen *tänk på att* sammanfattas i tabell 2.

Tabell 2. Interpersonella aspekter av direktiv inledda med *tänk på att*.

Direktiv handling	**Mottagaren av direktivet**
Uppmaning	ska utföra den uppmanade handlingen
Råd	har intresse av handlingen
Instruktion	lär sig nytt genom handlingen

I följande avsnitt presenterar vi vårt material och vår teoretisk-metodologiska referensram. Därefter analyserar vi tre representativa *tänk på att*-inledda direktiv i vårt material, och avslutar sedan med en sammanfattande diskussion.[1]

2 Material och teoretisk-metodologisk referensram

Vårt material består av fyra sessioner med personlig träning på svenska i Finland och Sverige som spelades in inom IVIP-projektet 2016.[2] I sessionerna, som tar ungefär en timme var, deltar en

[1] Huhtamäki och Lindström har excerperat materialet och utfört de interaktionella analyserna. Tolvanen har utfört de systemisk-funktionella analyserna. Alla författarna har deltagit i planeringen av studien, tolkningen av resultaten och skrivandet av artikeln.

[2] IVIP = *Interaktion och variation i pluricentriska språk – kommunikativa mönster i sverigesvenska och finlandssvenska*, finansierat av Riksbankens jubileumsfond 2013–2020. Se Norrby m.fl. 2012. För slutrapport, se Norrby m.fl. 2021; även via https://view.publitas.com/riksbankens-jubileumsfond/rj-s-skriftserie-nr-21-2021/page/1

personlig tränare och en motionär. Vi har fått deltagarnas informerade samtycke till att delta i forskningen. I resultatpresentationen har vi anonymiserat deltagarna.

För att analysera ett kommunikativt fenomen som äger både strukturell och interpersonell komplexitet kombinerar vi två teoretisk-metodologiska referensramar: interaktionell lingvistik och systemisk-funktionell lingvistik. Interaktionell lingvistik använder sig av samtalsanalytisk metod för att skapa förståelse för den sociala strukturering av talhandlingar och har samtidigt lingvistiska företeelser i fokus (Sidnell & Stivers 2012; Lindström 2014; Couper-Kuhlen & Selting 2018). Analysen syftar till att utreda vilka interaktionella handlingar talare utför med sina samtalsbidrag och vilka språkliga drag de tar hjälp av för detta. Eftersom kroppsliga drag är centrala i den verksamhet vi studerar har vi inkluderat dessa i våra analyser (jfr Broth & Keevallik 2020), såsom att motionären samtidigt med direktiven utför en övning, PT:n demonstrerar en övning eller deltagarna tittar på varandra eller gör olika gester.

För att öka vår förståelse av hur talarna skapar mening med sina yttranden så kompletterar vi den analytiska verktygslådan med systemisk-funktionell lingvistik (SFL, Halliday & Matthiessen 2013; Holmberg & Karlsson 2006; om talat språk Grahn 2012; Tolvanen & Wide 2020). Denna språkmodell utgår från att språkets kategorier har skapats för att fylla kommunikativa behov och att det således finns ett samband mellan grammatiska och semantiska kategorier. I vår studie använder vi oss av SFL för att analysera betydelser i talarnas yttranden med fokus på kärndirektiven som följer den mentala imperativa ramen. Vi analyserar hur verb används för att uttrycka processbetydelser, framför allt s.k. *relationella* processer (abstrakta relationer, tillstånd eller existens) och *materiella* processer (konkreta handlingar eller händelser) (Holmberg & Karlsson 2006:78–101). Dessutom analyserar vi modala hjälpverb som uttrycker förpliktelse (till exempel *kan, ska*; se Holmberg & Karlsson 2006:63).

Syftet med vår studie är att belysa hur personliga tränare använder komplexa direktiv med *tänk på att* för att utföra innehållsligt och socialt intrikata handlingar, hur de härigenom tar hänsyn till spänningen mellan sitt eget och motionärens ansvar i den aktuella situationen och

hur dessa direktiv(a handlingar) är verbalspråkligt och multimodalt uppbyggda. Som ett led i detta prövar vi ett nytt metodologiskt grepp genom att använda oss av såväl interaktionell lingvistik som systemisk-funktionell lingvistik. Resultaten är till nytta för beskrivningen av svenskans grammatik såväl som för förståelsen av verksamhetskontexten vid personlig träning utifrån ett interaktionellt perspektiv.

3 Tre exempel på direktiv med *tänk på att*

Under de fyra sessioner vi undersökt använder de personliga tränarna sammanlagt femton direktiv som inleds med ramdirektivet *tänk på att*. Sex av direktiven används medan motionären utför en övning, sex efter en (serie av) en övning och tre före en övning. Nedan presenterar vi tre exempel som belyser användningsmönstret i vårt material. Eftersom placeringen i förhållande till en övning visade sig relevant i våra analyser har vi valt exemplen så att ett av dem kommer före, ett under och ett efter en övning.

3.1 Direktiv som används före en övning

Exempel 1 visar ett direktiv med *tänk på att* som används före en övning (rad 3–5, 8–9, 11–13; se transkriptionsnyckel i slutet av artikeln). Övningen går ut på att böja knäna i tre steg och så hoppa upp. Motionären (MO) står i övningsposition, men har inte börjat utföra övningen. En övergång till en direktiv sekvens inleds på rad 3 där PT:n producerar en fokuserande relativsats som kunde vara första delen av konstruktionstypen falsk utbrytning, *de ja vill att du tänker på nu*[3] (se Lindström m.fl. 2022). Konstruktionen fullbordas dock inte och tränaren tar ny sats med det imperativa formatet *tänk på att* på rad 4 (se figur 1 för deltagarnas positioner under direktivet).

[3] En komplett utbrytning skulle t.ex. kunna vara: *Det jag vill att du tänker på nu är att alla tår är i mattan.*

Exempel 1. *Alla tår är i mattan* (Sverige)

01	PT:		*°å de här ska vi göra (.) fyra varv°.*
pt			**snurrar med fingret i luften och går åt sidan**
02			&(3.9)&
mo			*&tar plats på gymmattan&*
03	PT:	→	↑å de ja vill att du tänker på nu (0.8) också (.) bara
04			tänk på att (0.6) * &att %alla tår (0.6) är i: mattan*=
pt			**ställer sig närmare MO:s sida**
mo			*&tittar på PT*
			%för ihop handflatorna
05			= #när du jobbar.
			#Bild 1
06			(0.4)
07	MO:		okej=
08	PT:		=så att (0.3) du verkligen *känner att okej (.)
pt			**klappar händerna mot varandra*
09			*stortån e i: (.) *dom är,
pt			**klappar händerna mot varandra (2 ggr)*
10			(0.8)
11	PT:		så att eh (.) *också att du får me: kraften (.)
pt			**gör vertikala rörelser med händerna*
12			när du gör upphoppet
13			(0.3) [och att du får kraften ifrån tårna också.
14	MO:		[ja
15			*okej &
pt			**sänker händerna*
mo			*&tittar ner i golvet framför sig*

Figur 1. Deltagarnas positioner under *tänk på att*-direktivet i exempel 1 (PT till vänster, MO till höger).

Direktivet produceras när PT:n gett de grundläggande instruktionerna för övningen och demonstrerat den. Motionären har intagit positionen för övningen men har ännu inte börjat utföra den. PT:ns direktiv utgör den första turen i en sekvens bestående av tre turer, där den andra turen utgörs av motionärens respons *okej* (r. 7) och den tredje turen av PT:ns motivering av effekterna att följa den uppmanade handlingen (r. 8–9, 11–13). Det som sker kroppsligt är att PT:n demonstrerar rörelsen med händerna, medan motionären står stilla i övningsposition och tittar på (se figur 1). Motionärens fysiska respons till direktivet kommer först senare. Prosodiskt sett är turen som innehåller direktivet något uppgraderad i förhållande till föregående tur, genom högre ton och större ljudstyrka. Direktivet styr motionären till ett korrekt utförande genom att fokusera på centrala detaljer i utförandet. Den interaktionella analysen visar således hur PT:n med verbala, prosodiska och kroppsliga resurser producerar en tydlig precisering av hur övningen utförs korrekt.

Ur ett SFL-perspektiv kan det konstateras att *tänk på att* följs av ett kärndirektiv som realiserar en relationell betydelse med verbet *vara* (r. 4) och en temporal, materiell bisats med verbet *jobba* (r. 5). Kärndirektivet, som står i enkel presensform utan explicita uttryck för förpliktelsemodalitet, beskriver det önskade tillståndet när motionären utför övningen och kan sålunda tolkas som förpliktande i sin kontext (se Holmberg & Karlsson 2006:54; Lundin 2018:158). PT:n fortsätter med en förklaring som uttrycker en mental sats med verbet *känna* (r. 8), en relationell sats med verbet *vara* (r. 9), en sats med verbet *få* (r. 11), en materiell sats med verbet *göra* (r. 12) och en annan sats med *få* (r. 13). I detta sammanhang har verbet *få* inslag av både relationell och materiell betydelse (jfr Karlsson 2011:26) och uttrycker snarast att man åstadkommer en relation, dvs. att kraften kommer med eller från tårna. SFL-analysen visar att PT:n använder sig av flera verb som uttrycker olika processbetydelser i sekvensen. I kärndirektivet lyfter PT:n fram en relationell betydelse som fokuserar på det korrekta sättet att utföra övningen (så att tårna är i mattan), vilket är mindre ansiktshotande för motionären än att förutse fel i den kommande prestationen.

3.2 Direktiv som används under en övning

I exempel 2 håller motionären på att utföra en övning när PT:n producerar ett direktiv med *tänk på att* (r. 2). I övningen drar motionären upp sig med rak kropp i ett så kallat TRX-band (se figur 2).

Exempel 2. *Handlederna ska vara rakare* (Sverige)

01	(8.1)
mo	*drar upp sig i band*
pt	*sträcker fram händerna mot MO, ställer sig snett bakom henne*
02 PT:	&↑tänk på att *handlederna ska va rakare #så här
pt	*sträcker fram händerna med knutna nävar
mo	*&stannar rörelsen medan hon får instruktioner*
	#Bild 2
03 PT:	nu böjer du han- handleden *så här när du kommer bakåt
mo	*börjar igen dra upp sig*
04	(0.4)
05 PT:	*så (raka armar där)
pt	*böjer sina utsträckta armar, tar sedan ner dem*

Figur 2. Deltagarnas positioner under *tänk på att*-direktivet i exempel 2 (MO till vänster, PT till höger).

Sekvensen inleds med att motionären börjar utföra övningen, på ett sätt som PT:n bedömer som felaktigt, ska det visa sig. Att PT:n drar den slutsatsen beror på att hon hela tiden följer med motionärens utförande och anpassar sina direktiv därefter (jfr Lindwall & Ekström 2012). PT:n producerar sedan ett direktiv (r. 2), vilket följs av en beskrivning av det nuvarande, felaktiga utförandet, *nu böjer du handhandleden så här när du kommer bakåt* (r. 3). Efter att motionären börjat utföra rörelsen korrekt säger PT:n *så* (och något otydligt därtill; r. 5), vilket bekräftar att motionärens utförande är korrekt (jfr Lindwall & Ekström 2012:31).

Kroppsligt sett produceras direktivet efter att PT:n ställt sig snett bakom motionären, och PT:n demonstrerar det korrekta utförandet samtidigt med det verbala direktivet. Motionären stannar upp och lyssnar. Imperativen *tänk* är betonad och inleds med rätt hög ton, vilket framhäver den. Att PT:n härmed avbryter motionärens utförande tyder på att hon anser det brådskande eller oproblematiskt att korrigera motionären. Genom att ge ett direktiv om att tänka på handledernas position förhindrar PT:n genast att motionären skadar sig eller lär sig att utföra övningen fel, dvs. det är något värt att observera nu och i framtiden. Den interaktionella analysen åskådliggör alltså hur PT:n avbryter övningen med ett *tänk på att*-direktiv tillsammans med en kroppslig demonstration för att hindra motionären att utföra övningen felaktigt.

Ur SFL-perspektiv uttrycker kärndirektivet en relationell betydelse med verbet *vara* (r. 2). PT:n använder även det modala hjälpverbet *ska*, som uttrycker en hög grad av förpliktelse, dvs. att något är nödvändigt (Holmberg & Karlsson 2006:63). I idrottskontexter upplevs *ska* som mer tvingande än till exempel enkel presensform (Lundin 2018:159) och det utgör här ett tydligt utslag av PT:ns institutionella auktoritet (Huhtamäki, Lindström & Tolvanen 2022). Kärndirektivet följs av en påstående, materiell huvudsats i kombination med en temporal, materiell bisats (*böja*, *komma bakåt*, r. 3) som beskriver motionärens felaktiga utförande av övningen. SFL-analysen visar sålunda att kärndirektivet har en tydligt uppmanande lexikogrammatik, vilket hänger ihop med den korrigerande handlingens brådskande karaktär, samtidigt som det återigen lyfter fram en relationell betydelse, det

önskvärda sättet att utföra övningen, i stället för att peka ut fel i motionärens utförande (vilket tas upp senare på rad 3).

3.3 Direktiv som används efter en övning

I exempel 3 använder PT:n ett direktiv med *tänk på att* efter att motionären utfört den första serien av en övning. Övningen går ut på att föra en boll från sida till sida i en halvcirkel framför kroppen. På rad 1 signalerar PT:n en övergång med en lite trevande start (*nu*), och producerar sedan ett direktiv med *tänk på att* (rad 4–5; se figur 3).

Exempel 3. *Ha bollen ännu mer* (Sverige)

01	PT:	↑n [u, (0.3) har du] bollen * &här ganska nä[ra dig?]*
	pt	*rör händerna framför sig som om hon skulle hålla i en boll*
		**lyfter axlarna **
	mo	*står och håller en boll mot sin mage, tittar på PT*
		&litet steg bakåt med höger fot
02	MO:	[a jo] [ja jo]
03		(0.3)
04	PT: →	tänk på att du kan ha bollen # *ännu mer, (.)
	pt	*gör större rörelser *vänster fot stiger till vänster*
		#Bild 3
05		[så att] du får *ännu mer rotation. %
	pt	**stiger till mitten %börjar sänka händerna*
06	MO:	[jo]
	mo	*tar några steg framåt*
		nickar
		tittar neråt

Figur 3. Deltagarnas positioner under *tänk på att*-direktivet i exempel 3 (MO till vänster, PT till höger).

PT:n har kunnat iaktta hur motionären lyckas med utförandet och sett att det finns en viss detalj som behöver korrigeras (jfr Lindwall & Ekström 2012). I sekvensen påpekar PT:n först en felaktighet (r. 1) och ger sedan ett korrigerande direktiv (r. 4); motionären tar emot direktivet genom att verbalt bekräfta det (r. 6) samtidigt som PT:n slutför det verbala direktivet med en motivering (r. 5). Sekvensen byggs likaså kring PT:ns fysiska demonstration, först av det felaktiga (r. 1) och sedan av det korrekta sättet att hålla bollen (r. 4). Den kroppsliga demonstrationen kompletterar den ofullbordade syntaxen på rad 4, till en grammatisk och kroppslig konstruktion (se Keevallik 2014). Motionären står och tittar på medan PT:n instruerar och intar så övningspositionen. Prosodiskt sett är direktivet något högre och starkare än föregående tur, vilket framhäver det.

Utgående från SFL kan vi notera att den inledande beskrivningen av det felaktiga utförandet görs med verbet *ha* som uttrycker en relationell betydelse (r. 1). Kärndirektivet, som likaså realiserar en relationell betydelse, denna gång med verbet *ha* (r. 4), uttrycker en låg grad av förpliktelse med verbet *kan* och beskriver sålunda det tillåtna eller möjliga sättet att utföra övningen på (se Holmberg & Karlsson 2006:63). Konstruktionen med *ha* saknar dock ett uttalat objekt, eftersom den grammatiska strukturen fullbordas kroppsligt av tränaren (r. 4). Slutligen beskrivs nyttan av det korrekta utförandet i en konsekutiv bisats med verbet *få* (r. 5). Såsom i ex. (1) så används verbet *få* även här på ett metaforiskt sätt för att uttrycka att man får till stånd en relation (≈att det blir mer rotation), där nominaliseringen *rotation* i sin tur uttrycker en materiell process (att rotera). I träningskontexter är det sålunda inte helt enkelt att avgöra processtyp hos verbet *få*. SFL-analysen visar också att de verb som förekommer i kärndirektivet efter *tänk på att* i exempel (1), (2) och (3) uttrycker en relation. Det verkar således finnas ett samband mellan positionen efter det inledande *tänk på att* och den semantiska kategori som beskrivs; *tänk på att* projicerar i dessa fall en beskrivning av ett önskat tillstånd som ska beaktas när den aktuella övningen utförs.

4 Sammanfattning och diskussion

I våra inspelningar av personlig träning används direktiv inledda med *tänk på att* för att rätta till eller förebygga fel i utförandet av en övning. Konstruktionen har en fokuserande del i den inledande imperativa ramen (som vi kallar ramdirektiv), men kärnan i den korrigerande handlingen uttrycks genom en efterföljande *att*-sats (som vi kallar kärndirektiv). Genom uppmaningen att ”tänka” dras uppmärksamhet till det som ska ändras eller korrigeras. Den direktiva handlingen fungerar således som ett råd och kopplas ofta explicit till en instruerande agenda då en förklaring av nyttan av det ändrade utförandet följer. Även om fokus är på konkreta, fysiska handlingar och inte på att motionären bokstavligen ska tänka, implicerar uppmaningen till kognitiv aktivitet att motionären antas ha förmåga att observera och förstå det som instruktionen går ut på, och därmed görs motionären ansvarig och delaktig i tränarens och motionärens gemensamma träningsprojekt.

Beroende på var direktiven placeras i förhållande till övningen betonas antingen deras preciserande eller korrigerande aspekt. Medan ett direktiv före övningen kommenterar en framtida prestation och betonar den preciserande aspekten, är ett direktiv under övningen mer korrigerande, och ett direktiv efter en övning har både en korrigerande och preciserande aspekt. Prosodiska och kroppsliga drag bidrar till att göra direktiven förståeliga i deras grammatiska, sekventiella och aktivitetsmässiga kontext. Till exempel används i många fall uppgraderad prosodi för att lyfta fram direktiven i aktivitetskontexten. Kroppsliga drag används ofta för att understryka eller komplettera de verbala direktiven genom att PT:n demonstrerar det önskade eller det felaktiga utförandet; det felaktiga presenteras i så fall som en kontrast till det önskade. Direktiven gäller hur motionären ska utföra övningarna också i framtiden, inte bara här och nu, och efterföljs ofta av förklaringar. På så sätt blir de en del av det som skapar inlärningen för motionärerna.

Genom ett SFL-perspektiv kan vi se att kärndirektiven, som följer *tänk på att*, ofta uttrycker relationella betydelser, dvs. ett tillstånd motionären ska uppnå eller sträva efter medan hen utför övningen. Kärndirektiven har sålunda fokus på hur övningen utförs korrekt, inte på felaktigheter i motionärens utförande. De kan även innehålla explicita uttryck för olika grader av förpliktelsemodalitet i form av modala hjälpverb. Utifrån de femton fallen i vår samling kan vi skönja följande mönster för direktiv med *tänk på att* (se tabell 3):

Tabell 3. Systemisk-funktionell analys av direktiv inledda med *tänk på att*.

Ramdirektiv	**Kärndirektiv**		
Mental imperativ	Motionären/ kroppsdel	(Förpliktelse-modalitet)	Relationell processbetydelse
Tänk på att	*alla tår*		*är i mattan*
Tänk på att	*handlederna*	*ska*	*vara rakare så här*
Tänk på att	*du*	*kan*	*ha bollen ännu mer*

Grammatiskt sett är kärndirektivet inbäddat som fenomen i en överordnad, mental sats som står i imperativ (ramdirektivet).

Sanningshalten i kärndirektivet förändras inte även om den överordnade satsen negeras (jfr *Tänk inte på att alla tår är i mattan*). Följaktligen utgör kärndirektivet inte en egen språkhandling som skulle vara öppen för respons eller förhandling, utan dess innehåll presenteras som givet, som ett faktum (Holmberg & Karlsson 2006:136; Karlsson 2011:33). Att PT:n väljer att uttrycka sig på det här sättet bidrar till att direktiven som inleds med *tänk på att* är svåra att ifrågasätta.

Det är värt att notera att den kritiska delen av direktivet skjuts fram till en senare informationsstrukturell position i den tvådelade konstruktionen. På denna punkt liknar *tänk på att*-direktiv fokusfinala (eller ”falska”) utbrytningar som också används för att peka ut problem (se Lindström m.fl. 2022). Att det föreligger en viss indirekthet och strukturell komplexitet i konstruktioner med *tänk på att* sammanhänger med att de produceras i instruerande sekvenser som handlar om socialt komplexa frågor och eventuellt icke-prefererade handlingar (jfr Pomerantz & Heritage 2012): att explicit korrigera ett fel som motionären gjort, eller kan tänkas göra (se Huhtamäki m.fl. 2022). I inlärningskontexter som personlig träning är korrigeringar visserligen mer acceptabla än i vardagliga samtal mellan jämlika (se Macbeth 2004). Tränarens och motionärens förhållande är ändå mer flerdimensionellt än t.ex. mellan lärare och elev eftersom motionärerna är kunder som betalar för en serviceform och således kan förvänta sig vara nöjda med aktiviteten de betalar för. Direktiv som till sin form förefaller genomtänkta och höjer den instruerade partens aktörskap kan då anses vara anpassade till en sådan kontext. Genom dessa direktiv konstruerar tränaren de institutionella rollerna, där den ena parten framställs som expert och den andra parten som den som ska få hjälp (se Huhtamäki, Lindström & Tolvanen 2022).

Den teoretisk-metodologiska kombination vi tillämpat bidrar med en betydelsefull infallsvinkel på *tänk på att*-direktiven. Tack vare interaktionell lingvistik och multimodala analyser har vi kunnat behandla de direktiva sekvenserna som en helhet av olika modaliteter och beskriva hur den interaktionella funktionen skapas i den lokala aktivitets- och sekvenskontexten. Genom de sekventiella analyserna har vi sett hur motionären förhåller sig till direktiven, vilket oftast sker genom att utföra övningen, ibland genom verbal respons. Tack vare SFL-

analyserna har vi kunnat analysera verbalspråket i talarnas yttranden utgående från betydelsen och se ett klart mönster för hur de konstrueras. De interaktionella analyserna har varit till nytta i SFL-analyserna, både genom att ge kunskap om den kontext där det verbala språket används och genom att komma in där det verbala språket inte används. Vi anser därför att de valda teoretisk-metodologiska perspektiven kompletterar varandra väl. Systemisk-funktionell lingvistik koncentrerar sig på verbalspråket hos yttranden och ser ett samband mellan semantiken och grammatiska kategorier, medan interaktionell lingvistik beaktar såväl sociala, multimodala som sekventiella aspekter som hänger ihop med den språkliga utformningen. För båda analytiska perspektiven är det relevant att direktivformulering med *tänk på att* bidrar till att konstruera en viss typ av diskurs med specifika deltagarroller och upprätthåller ett institutionellt, instruerande register.

Transkriptionsnyckel

[	överlapp inleds	han-	avbrott i talproduktionen
=	bidrag hakas på varandra el. talet fortsätter på annan rad	eh	tvekljud
(.)	mikropaus (under 0,2 s)	.h	Hörbar inandning
(1.3)	paus i sekunder	.	fallande slutintonation
nu:	förlängt ljud	,	jämn slutintonation
fo̲ten	starkt betonad stavelse	?	stigande slutintonation
°bra°	lägre ljudstyrka än föregående	*pt* *mo*	deltagaridentifiering (PT, tränare, MO, motionär) på raden med notering av visuellt beteende
↑tänk	högre ton än föregående	*, %, &	tecken som visar början/slutet för kroppsligt beteende
(men)	transkriptionen osäker	#	synktecken för bild (tidpunkten då den tagits)

Litteratur

Broth, Mathias & Keevallik, Leelo (red.). 2020. *Multimodal interaktionsanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Couper-Kuhlen, Elizabeth. 2014. What does grammar tell us about action? *Pragmatics,* 24(3). S. 623–647.

Couper-Kuhlen, Elizabeth & Selting, Margret. 2018. *Interactional linguistics: Studying language in social interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Drew, Paul & Heritage, John. 1992. Analyzing talk at work: An introduction. I: Drew, P. & Heritage, J. (red.). *Talk at work: interaction in institutional settings*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 3–65.

Ervin-Tripp, Susan. 1976. Is Sybil there? The structure of some American English directives. *Language in Society,* 5(1). S. 25–66.

Grahn, Inga-Lill. 2012. *Tala om att tänka: Om processer och projekt vid användning av orden tänka och tanke i tre samtal*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs Universitet.

Halliday, M.A.K., revised by Matthiessen, Christian M.I.M. 2013. *Halliday's introduction to functional grammar*. London: Routledge.

Holmberg, Per & Karlsson, Anna-Malin. 2006. *Grammatik med betydelse: En introduktion till funktionell grammatik*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.

Huhtamäki, Martina. 2021. Kroppens auktoritet i friskvård. I: Grahn, I.-L. & Lindholm, C. (red.). *Tala om kroppen: Språkliga perspektiv på hälsa och sjukdom i den digitala eran*. Stockholm: Morfem. S. 139–161.

Huhtamäki, Martina, Grahn, Inga-Lill, Lindström, Jan, Nilsson, Jenny, Norrby, Catrin & Wide, Camilla. 2019. Frasformade instruktioner med uppföljningar under personlig träning. *Språk och stil 29*. S. 9–34.

Huhtamäki, Martina, Lindström, Jan, Grahn, Inga-Lill, Nilsson, Jenny, Norrby, Catrin & Wide, Camilla. 2022. Tankar som styr

kroppen: Instruktioner med verbet tänka vid personlig träning. I: Björklund, S., Haagensen, B., Nordman, M. & Westerlund, A. (red.). *Svenskan i Finland 19*. Vasa: Svensk-Österbottniska Samfundet. S. 118–132.

Huhtamäki, Martina, Lindström, Jan & Tolvanen, Eveliina. 2022. Att konstruera expertis i personlig träning – Tänk på att du ska va helt rak också. I: Lundin, K. (red.). *Idrott och språk – Språk i idrott: Nordisk nätverkskonferens vid Linnéuniversitetet*. Rapportserie för idrottsvetenskap nr 2/2022. Växjö: Institutionen för idrottsvetenskap, Linnéuniversitetet. S. 135–155.

Karlsson, Anna-Malin. 2011. Texters ideationella grammatik. I: Holmberg, P., Karlsson, A-M. & Nord, A. (red.). *Funktionell textanalys*. Stockholm: Norstedts. S. 21–38.

Keevallik, Leelo. 2014. Turn organization and bodily-vocal demonstrations. *Journal of Pragmatics 65, 2014*. S. 103–120.

Lindström, Jan. 2014. Interaktionell lingvistik: Procedurer, teman och analyser. *Folkmålsstudier*, 52. S. 31–55.

Lindström, Jan, Lindholm, Camilla, Grahn, Inga-Lill & Huhtamäki, Martina. 2020. Consecutive clause combinations in instructing activities: Directives and accounts in physical training. I: Maschler, Y., Pekarek Doehler, S., Lindström, J. & Keevallik, L. (red.). *Emergent syntax for conversation: Clausal patterns and the organisation of action*. Amsterdam: Benjamins. S. 245–274.

Lindström, Jan, Henricson, Sofie & Huhtamäki, Martina. 2022. Pseudo-cleft constructions in Swedish talk-in-interaction: Turn projection and discourse organization. *Lingua 265*. S. 1–29. doi: 10.1016/j.lingua.2021.103167.

Lindwall, Oskar & Ekström, Anna. 2012. Instruction-in-interaction: The teaching and learning of a manual skill. *Human Studies*, 35. S. 27–49. doi: 10.1007/s10746-012-9213-5.

Lundin, Katarina. 2018. Att instruera i idrottskontext. *Educare 2018:1*. S. 140–169.

Macbeth, Douglas. 2004. The relevance of repair for classroom correction. *Language in Society, 33(5)*. S. 703–736.

Norrby, Catrin, Wide, Camilla, Lindström, Jan & Nilsson, Jenny. 2012. Finland-Swedish as a non-dominant variety of Swedish: Extending the scope to pragmatic and interactional aspects. I: Muhr, R. (red.). *Non-dominant varieties of pluricentric languages. Getting the picture*. Wien: Peter Lang. S. 49–62.

Norrby, Catrin, Lindström, Jan, Nilsson, Jenny & Wide, Camilla. 2021. *Interaktion och variation i pluricentriska språk: Kommunikativa mönster i sverigesvenska och finlandssvenska. Slutrapport från ett forskningsprogram*. Stockholm: Riksbankens Jubileumsfond i samarbete med Santerus förlag.

Petterson, Anna. 2011. *I hälsans tjänst! Akademiskt utbildade hälsoarbetares tankar kring arbetet i kommersiell friskvård.* Magisteruppsats i kostvetenskap. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för kost- och idrottsvetenskap.

Pomerantz, Anita & Heritage, John. 2012. Preference. I: Sidnell, J. & Stivers, T. (red.). *Handbook of conversation analysis*. Chichester: Wiley-Blackwell. S. 210–228.

Rydqvist, Lars-Göran & Winroth, Jan. 2003. *Idrott, friskvård, hälsa & hälsopromotion*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.

SAG = Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik. 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Svenska Akademien.

Sidnell, Jack & Stivers, Tanya. (red.). 2012. *The handbook of conversation analysis*. Chichester: Wiley-Blackwell.

Tolvanen, Eveliina & Wide, Camilla. 2020. Processtyper i sverigesvenska och finlandssvenska handledningssamtal. *Språk och stil 30*. S. 143–174.

Svenskans beskrivning 38

Redigerad av
Denny Jansson, Ida Melander,
Gustav Westberg & Daroon Yassin Falk

Svenskans beskrivning

Förhandlingar vid trettioåttonde sammankomsten Örebro 4–6 maj 2022

Del II

Författare: Redigerad av Denny Jansson, Ida Melander,
Gustav Westberg & Daroon Yassin Falk

Titel: Svenskans beskrivning 38: Förhandlingar vid trettioåttonde sammankomsten. Örebro 4–6 maj 2022, del II

Utgivare: Örebro universitet, 2024
www.oru.se/publikationer

ISSN: 1102-3619
ISBN: 978-91-87789-90-8